

Poétikai monográfia

Horváth Kornélia: *Petri György költészete verselméleti és líratörténeti megközelítésben*

Sárközi Balázs Dezső

Horváth Kornélia *Petri György költészete verselméleti és líratörténeti megközelítésben* című monográfiája a Gondolat Kiadó gondozásában jelent meg 2017-ben. A monográfia Petri György költészetének egészéről képet nyújt a Petri-lira recepciójának kérdésköréről, a Petri György életművére jellemző kötet szerkesztési és ciklusépítési metódusokon át az intertextualitás, versforma, beszédmód, figurális nyelvészeti jellemzők elemzéséig. A konkrét szövegelemzések és a Petri-lira áttekintése, analízise mellett rendkívül széleskörű elméleti háttéranyaggal szolgál a modernség, a klasszikus és késő modern paradigma befogadásához, elsősorban a három *Exkurzus*ként aposztrofált fejezetben.

Miként a cím és a szerzői bevezető is kiemeli, a monográfia nem az életrajzi fejlemények tükrében, vagy az alkotások kronologikus egymásra vonatkoztatásában kíván interpretációt nyújtani, hanem sokkal inkább a nyelvi-poétikai hatásmechanizmusokra és értelemképző eljárásokra helyezve a hangsúlyt, a vers beszédmodalitására, a költői-nyelvi artikulációra és szövegképző gyakorlatra kíván reflektálni, a poétikai alapok középpontba helyezésével.¹ Ez a fajta megközelítésmód az, amely a szerzői bevezetésben indokként szolgál – a korábban megjelent három Petri-monográfia meglétének ellenére (Fodor 1991; Keresztury 1998; Keresztury 2015) – az újabb monografikus igényű interpretáció megjelenéséhez. Erőteljes interpretációs alapként jelenik meg az egész kötetben továbbá a ritmus, a versritmus értelemképző, szignifikáns szemantikai erejű nyelvi működésének kiemelése is, amely látásmód azon túl, hogy a költő egyes alkotásainak elemzéséhez elengedhetetlen és újszerű meglátásokat szolgáltat, rendkívül hasznos (és talán hiánypótló) elméleti, kritikai ismeretanyagot is szolgáltat az olvasó számára, hiszen számos olyan elméleti munka gyakorlati feldolgozását nyújtja, amelyek magyar nyelven és magyar alkotó munkásságára vonatkoztatva egyébként elérhetetlenek. (Kiemelendő Mihail Bahtyin, Jurij Tinyanov, Jurij Lotman orosz formalista elméleti, versritmus-elméleti munkáinak jelentléte, valamint Émile Benveniste, Jonathan Culler, I. A. Richards módszereinek felhasználása.)

A monográfia a szerzői bevezetőt és módszertant bemutató első két fejezetet követően a Petri-életmű kritikai befogadásával, a szelf, a versnyelvi én artikulációval,

---

¹ Talán érdemes kiemelni, hogy a monográfia Horváth Kornélia akadémiai doktori disszertációjának megjelent változata is. A szerző a disszertációjára kapott opponensi véleményekre válaszul kiemeli, hogy ez a bizonyos „poétikai beállítódás” nem egy statikus, strukturalista vagy egyirányú megközelítésmód, hanem a versritmus terén az orosz formalizmusból kiinduló, a szemiotika és strukturalista nyelvfelfogást, elsősorban „Jakobsonhoz kapcsolódó elméleti elgondolást integráló, és Benveniste, Culler, Paul de Man, Umberto Eco és mások nyelvtanelméleti gondolkodási módját szintetizáló összetett felfogás (Horváth 2017b).

önartikulációval történő megteremtésének eljárásaival, az élet, a személyesség és identitás költői praxisban kiemelten megjelenő jellemzőivel foglalkozik vázlatosan, és ezek értelmezését végzi el. A kötet harmadik fejezete a Petri-pályakép szempontjából kiemelt helyzetben lévő *Amíg lehet* című kötetet interpretációja. A 4-es számmal jelölt rész már az elméleti és intertextuális kitekintés igényével lép fel – *A versciklus és verskötet elméleti, történeti és műfajpoétikai jelentőségéről (Petri és mások)* – minthogy a kötetkomponáltság és narratíva kérdését tárgyalja, és megállapítja, hogy – az intertextualitás és költői, versnyelvi beágyazottság jeleként – a 20. századi magyar későmodernség néhány alkotójánál különös jelentőséghez jutó narratív struktúrákba helyezve felépített kötetkompozíció a Petri-pálya egyes szakaszainak is sajátja. A következő fejezet, amely a költői formáról és Petri György költészetéről szól, két konkrét és a bevezetőben kijelölt nyelvi-poétikai interpretációnak megfelelő verselemzéshez vezet – az *Egy versküldemény mellé* és a *Már reggel van* –, majd az első *Exkursus*ban a Csokonai Vitéz Mihály költészetével kezdődő, Berzsenyi, Arany, Kosztolányi és Weöres munkásságának ritmushoz köthető részein átívelő magyar költői ritmusfelfogás történeti és hatástörténeti értelmezése következik.

A második *Exkursus* a ritmus 20. századi nyelvi-szemantikai elméleteinek foglalatja, amely az orosz, angol és francia ritmusnyelvi szintaktikai teoretikusok megállapításait szintetizálja, és a Petri-életműre vonatkoztatja, amit a Petri költészetének recepciójában meghatározó ironiafogalom és aposztróphé-értelmezés körbejárása, valamint az *Erotikus*, a *4. bagatelle*, és az *Önarckép 1990* című versek elemzése követ. A monográfia ezen részeiben megállapításra kerül, hogy a Petri-líra a hangzás felől építkező nyelv foglalatja, a grammatikai hiány, a kimondhatatlan kimondásának ellehetetlenülő vágyának az artikulációja, amely a trópusképzés nyelvi-ritmikai folyamatában interpretálódik.

A *III. Exkursus* a versben megjelenő szubjektum, a lírai beszélő, az én, a szelf problematikáját tárgyalja. A fejezet nyitó mondata – „Az a kérdés, hogy ki »beszél« a versben, hogy a költeményben megszólaló »hangot« kinek vagy minek tulajdoníthatja a befogadó, illetve hogy ez a hang felfogható-e valamiféle szubjektivitás jegyeit mutató jelenséggént, avagy pusztán illúzióknak kell tekintenünk, melyet gondolkodásunk egyik a prioritija, az antropomorfizáló hajlam ruház fel emberi vonásokkal – ez a kérdés alighanem egyike a ma leginkább aktuális líraelméleti problémáknak.” (Horváth 2017a, 187) – akár az egész monográfia ezen részének mottójául is szolgálhatna. A szerző a tanulmányban megállapítja, hogy a szubjektum, a versben megszólaló beszélő kérdése sem az orosz formalizmus, sem az amerikai Új Kritika teoretikusainak fő kérdései közé nem tartozik és nem tartozott, ezzel szemben az „én” és annak meghatározásának nehézségei a strukturalizmus és szemiotika elméleti koncepcióiban centrális kérdésként jelennek meg. A harmadik *Exkursus* ezért előbb Jakobson elméletét elemzi, arra a megállapításra jutva, hogy az az alkotásokban megszólaló költő aszimmetriájának, sajátos kettősségének bemutatására törekszik, és hangsúlyozza az irodalom magánéletbe való behatolásának tényét, majd Lotman éntelmezését vizsgálja, és kijelenti, hogy az a bahtinyi idegen szólam gondolata felől elindulva kifejti a kétféle nyelv, kétféle gondolkodásmód szubjektumelméletét. Rendkívül termékenynek tetszik a Jerzy Faryno gondolatmenetét

végigkövető elemzés, amelynek konklúziója az én „szétretegzettségének” (Horváth 2017a, 192) felismerése, továbbá, hogy a többrétegű én mind időben, mind térben felfüggesztődik, illetéknéppen sosem ott és sosem akkor helyezi el magát, ahol és amikor található, vagyis egy szétfolyó entitásként értelmezhető. A lírai beszélő kérdéskörét taglaló fejezet Paul de Man nyelvelméleti alapvetésének „én”-értelmezésre adott válaszában interpretációjával folytatódik, és kiegészül Émile Benveniste és Maurice Blanchot grammatikai és figurális nyelvészeti felfogásaival, végül a de Man-i antropomorfizmus és prozopopoeia elméletében kulminál, lefektetve, hogy a nyelvi jel és a trópus egyik leglényegesebb vonása az, hogy „arcot” képes adni a lírai beszélőnek (Horváth 2017a, 199).

A monográfia további fejezeteit a *III. Exkursus* elméleti alapjait a gyakorlatba átültető verselemzések jelentik, továbbá az egzisztenciál-ontológiai elköteleződés kérdéskörét áttekintve és az intertextualitást a gondolkodás homlokerébe helyezve az utolsó fejezetben a József Attila – Pilinszky János – Petri György hármason haladva Petri pályájának konkrét modernitás korabeli elhelyezése is megtörténik.

Érdekes és talán jelentőségteljes, hogy a monográfia nem egy összegző fejezettel, valamilyen szintézissel zárul, hanem egy Gottfried Benn-idézetrel a *Líraproblémák* című tanulmányból – „Elszigetelt forma, önmagában való forma nem is létezik. A forma a művész léte, egzisztenciális megbízatása, célja” (Horváth 2017a, 252) –, amely talán rávilágít a kötet módszertani és elméleti alapjaira, a nyelvi-poétikai vizsgálat központba emelésére, a verselméleti és líratörténeti megközelítés mi- benlétére, és mindemellett a monográfia líraproblémára adott válaszára is. Horváth Kornélia *Petri György költészete verselméleti és líratörténeti megközelítésben* című monográfiájának fogadtatásában megtalálhatóak a monográfiájelleget vitató és a szerkesztést és az értelmezés vonalának követhetőségét kritizáló észrevételek,² amelyek a Petri-életművet kronologikusan és minden kötetet magába foglaló holisztikus elemzést kereső olvasók szempontjából elfogadhatóak, azonban a Petri-recepcióban páratlanul gazdag elméleti alapot, az újszerű és szövegközeli elemzések megalapozottságát, valamint a Petri-életműnek a magyar irodalmi kánonban – és nem csak a modernség korának alkotóival való összevetésben – elfoglalt helyének kijelölését nem lehet elvitatni a monográfiától.

2 Schein Gábor: Opponensi vélemény Horváth Kornélia Petri György költészete című akadémiai doktori disszertációjáról. Elérhető: <http://real-d.mtak.hu/1057/10/Schein%20G%C3%A1bor.pdf> (Letöltve: 2019. november 7.) Ugyanakkor mindenképpen érdemes kiemelni, hogy a kritikus vélemény mellett két igencsak elismerő és mélyreható elemzés is született a monográfiáról. Bókay Antal: Opponensi vélemény Horváth Kornélia „Petri György költészete verselméleti és líratörténeti megközelítésben” című értekezése címmel (elérhető: <http://real-d.mtak.hu/1057/8/B%C3%B3kay%20Antal.pdf>), valamint Kulcsár-Szabó Zoltán: Opponensi vélemény Horváth Kornélia Petri György költészete verselméleti és líratörténeti megközelítésben c. akadémiai doktori értekezéséről (Elérhető: <http://real-d.mtak.hu/1057/9/Kulcs%C3%A1r%20Szab%C3%B3Zolt%C3%A1n.pdf>). Bókay Antal egyebek között kiemeli, hogy: „A munkának kettős szakmai hozadéka van, egyrészt egy Petri György-monográfia, másrészt pedig egy poétikaelméleti munka, mely a magyar költészet egy lényeges alakulási fordulata kapcsán számos meghatározó líraelméleti jelenséget tárgyal”. Kulcsár-Szabó Zoltán pedig úgy fogalmaz, hogy: „A munka számos összefüggésben gazdagítja és pontosítja a Petri-költészetnek a magyar líra hagyományához való viszonyulásáról eddig rendelkezésre álló ismereteket”.

Irodalom

Fodor Géza (1991): *Petri György költészete*. Budapest: Szépirodalmi.

Horváth Kornélia (2017a): *Petri György költészete verselméleti és líratörténeti megközelítésben*. Budapest: Gondolat Kiadó.

Horváth Kornélia (2017b): *Válasz a Petri György költészete verselméleti és líratörténeti megközelítésben* (2017) című akadémiai doktori disszertációra írott opponensi véleményekre. Elérhető: <http://real-d.mtak.hu/1057/11/V%C3%A1lasz.pdf>

Keresztury Tibor (1998): *Petri György*. Pozsony: Kalligram.

Keresztury Tibor (2015): *Petri György*. Budapest: Magvető.